

A délvidéki magyar irodalom zarándokhelyei

Irodalmi rendezvényeink közül a *Kanizsai Írótábor* a rangidős: a vajdasági magyar írók még az 1950-es évek legelején hozták létre a maguk és olvasóik örömére.

Az írótáborozás gyökerei a két világháború közé nyúlnak vissza: 1928 őszén az óbecsei Helikon találkozóra jöttek össze a délvidéki magyar írók, ahol megalakították a Vajdasági Magyar Irodalmi Társaságot, majd 1937-ben Gergely Boriska törökkanizsai író a saját költségén kétnapos irodalmi találkozót szervezett a Tisza partján. Az óbecsein az ismert írók közül Szenteleky Kornél, Csuka Zoltán, Debreczeni József, Fekete Lajos, Farkas Geiza, Fenyves Ferenc, Radó Imre, Somogyi Pál, Gergely Boriska, Kristály István voltak jelen, a törökkanizsain pedig Börcsök Erzsébet, Havas Károly, Gál László, Majtényi Mihály, Illés Sándor...

1952 januárjában, immár másodszor megalakul a Magyar Irodalmi Társaság, a Magyar Kultúrtaács irodalmi szerve, s az 1952 nyarán Palicson megrendezett Magyar Ünnepi Játékok irodalmi rendezvényei is kedvet csinálhattak a rendszeres írótáborozáshoz.

A kanizsaiak büszkén vallják, hogy tőlük, a „Csodakúttól” indult a kezdeményezés: 1953-ban a Kanizsai Kenyértünnepen könyvvásár és irodalmi est is volt. Hiányos adatok szerint Bogdánfi Sándor, B. Szabó György, Csépe Imre, Fehér Ferenc, Gál László, Laták István, Lévy Endre, Majtényi Mihály, Saffer Pál, Sulhóf József, Urbán János és Zákány Antal vett részt rajta.

Különböző írói visszaemlékezésekben azonban arról is olvashatunk, hogy nyolc magyar író Zentán saját költségen megszervezte az első írótáborozást. Pató Imre pedig Majtényi Mihály kiadatlan kéziratát idézi: „Az írói táborozás gondolata a vajdasági írók sorában már az ötvenes évek elején felmerült. Mégis 1952-ben sikerült csak megszervezni az első írói táborozást, mégpedig Csantavéren... A következő évben már Kanizsán táboroznak az írók. A kanizsai fürdőhotel, a fürdőpark alkalmasabbnak bizonyult a vendégek befogadására...”¹

1954-ben Majtényi Mihály írja a Magyar Szóban, hogy a jugoszláviai magyar írók egy csoportja kéthetes táborozáson vett részt Csantavéren. „Első eset nálunk az íróknak ilyen huzamosabb együttléte. Az írói táborozáson hatan vettek részt: Fehér Ferenc, Herceg János, Laták István, Majtényi Mihály, Sulhóf József és Petrovics Bosko. (...) A csantavérek kívánságára búcsúzóul irodalmi estet is rendeztek...”²

¹Szeli István: Nyelvtudat és nyelvhasználat. Magyar Szó, 1989. szeptember 23.

²Burányi Nándor: Mi történt Adán 1981-ben? Magyar Szó, 1991. április 7.

Az Üzenet 1979 szeptemberében megjelent írótabori különszámát és a Kanizsai Írótabor harmincadik évfordulója alkalmából kiadott A csönd városa című kötetet átböngészve megállapíthatjuk, hogy 1955-ben és 1956-ban ismét Kanizsán táboroznak az írók, a „Csodafüldő” parkjában, s jelen van már Todor Manojlović és Lazar Merković is. 1957-ben Zenta látja vendégül az írókat, 1961-ben Topolya, aztán végérvényesen magához édesgeti őket Kanizsa, a csönd városa.

1960-ban az addig meghitt hangulatot, spontaneitást félbeszakítja az első hivatalos írószervezeti ülés, hogy aztán a hetvenes években végleg beleszóljon az öngazgatás és az írószervezet. 1963-ban megérkezik az egyik későbbi elmaradhatatlan vendég, a maribori France Filipič, '66-ban a másik a koszovói Enver Gjerqeku, '67-ben a harmadik: a jugoszláviai olasz költő, Giacomo Scotti... A hatvanas évek végén az írótabor szélesre tárja kapuját a külföldiek előtt is...

S természetesen minden évben jelen voltak a köztársaságok íróküldöttségei, a szerbiai és vajdasági szerb írók, aztán a szlovák, román, ruszin pályatársak, mígnem odáig bővült a résztvevők skálája, hogy a vajdasági magyar írók által alapított Kanizsai Írótaborban alig akadt már magyar író. Túlméretezetté vált a tábor, s ha tanácskozásain izgalmas témákat boncolgattak is a vendégek, meghittségét teljesen elvesztette. S azt az emberközelséget is, amit a hőskorban a magánházaknál való elszállásolás jelentett. A tábor varázsát már csak az író-olvasó találkozók, a szabadtéri irodalmi délutánok, a Tisza-parti beszélgetések őrzik.

Elmaradtak a Kanizsai Írótabor olyan állandó vendégei is, mint a szlovén France Filipič, az albán Enver Gjerqeku vagy az olasz Giacomo Scotti. Filipič és Scotti egyszerűen külföldi lett. Gjerqekut a szigorúan ellenőrzött koszovói „demokrácia” nem engedte, de hirtelen külföldivé válván távol marad a muravidéki Szúnyogh Sándor és Bence Lajos, a baranyai Lábadi Károly is... Nemrégén pedig végérvényesen eltávozott az írótaborból egyik alapító tagja és lelkes szervezője, Urbán János...

Kanizsa 900 éves jubileuma alkalmából a magyar önkormányzat társszervezők és támogatók bevonásával teljes egészében magára vállalta a szervezés gondjait. Hosszú idő után ismét azoké lehet az írótabor, akiké kezdetben volt, s akiké az elmúlt évtizedekben is lennie kellett volna: a kanizsaiak és a Kanizsához ragaszkodó-kötődő íróké.

A hatalom azonban ezúttal sem tagadhatja meg önmagát: helyi székértelói segítségével „ellenírótabort” szervez. Ha másért nem, hogy összezavarja a legitim szervezőbizottság által meghívott írókat, hogy ne legyen többé semmilyen írótabor ebben a „szecesszionista, szeparatista, szerbellenes” községben. Ha nem az ő szigorú ellenőrzése alatt áll, hát inkább szakadjon félbe ez a négy évtizedes hagyomány!

A kanizsaiak és a Vajdaság írói azonban 1993-ban kifogtak a kisebbségellenes szerb hatalmon: a sikeresen megszervezett 41. Kanizsai Írótaborral Kanizsa és a délvidéki magyarság egyik legértékesebb kultúrkincsét őrizték meg.

A jugoszláviai magyar irodalom zarándokhelyeinek egyik legjelesebbje Szivác. Itt élt és alkotott a szerb származású magyar orvos-író, a száz esztendeje született Szenteleky Kornél, a délvidéki magyar irodalom alapjainak lerakója, az irodalomszervező, a re-

gényíró, a költő, a tanulmányíró – a kultúrateremtő, aki a portól és sártól fuldokló, aluszékony nyugat-bácskai faluból teremtett vajdasági Széplakot.

A Délvidéken megbecsülés övezte és övezi most is emléké: a harmincas években már irodalmi társaság viselte a nevét, utódai és tisztelői pedig több mint negyed százada minden év őszén összejönnek Szivácson, a róla elnevezett művelődési otthonban, s megkoszorúzzák sírját a sziváci temetőben.

A *Szenteleky-napok* rendezvénye a vajdasági magyarság irodalmának és egész művelődési életének egyik legrangosabb eseményévé és legfelemelőbb ünnepévé vált, biztos jelévé a megmaradásnak.

Az indulásnál, az 1960-as évek végén még csak kevesen zárandokoltak el a félreeső helyen levő Szivácra, egy maroknyi ember szívügye volt a rendezvény, mindenekelőtt Kristály Kláráé, Kristály István író lányáé, aki a kétségbeejtő fogyatkozás, a teljes szétszórtság közepette is életben tartja a Szenteleky-napokat. (Kezdetben a helybeliek, a nagyobb részben telepes falu lakói gyanakodva szemlélték a maroknyi sziváci magyar (ennyi maradt a háború végén itt is kegyetlenül végrehajtott népiirtás következményeként) buzgólkodását, az egyik első összejövetelen tiltakozásuk jeléül be is törték a művelődési ház ablakát, aztán megszokták valahogy, sőt még a szervezésbe is bekapcsolódtak.)

Így aztán a hűvös és szomorkás késő őszenben vagy zimankós télben ma is szinte mindenki ott van Szivácson, aki számít valamit a vajdasági magyar irodalomban és művelődésben. Gazdagodott a program is: rangos képzőművészeti kiállítások nyíltak, irodalmi rendezvények zajlottak, színházak látogattak el Szivácra. S minden évben itt adják át irodalmunk egyik legrangosabb díja, a Szenteleky Kornél Irodalmi Díjat és a műfordításért járó Bazsalikom-díjat. De ami talán mindennél fontosabb: a rendezvény munkájába bekapcsolódtak a fiatalok, a közép- és általános iskolások is – megvan a remény, hogy lesz, aki életben tartsa ezt a szép hagyományt.

Jelentős ünnepe a délvidéki magyar irodalomnak a sziváci Szenteleky-napok mellett a kishegyesi *Csépe Emléknapok* rendezvénye is. Alig egy hónappal Csépe Imre temetése után, 1972 januárjában a kishegyesi helyi közösség művelődési bizottsága jeles vajdasági magyar írókból és közéleti személyiségekből kezdeményező bizottságot alakított, s még azon az őszön megszervezte az első emléknapot. Az emléknapnak és a Kishegyesre zárandokoló íróknak, kritikusoknak, újságíróknak köszönhetően a „kubikosköltő”, a „parasztköltő” Csépe Imre hagyatéka hozzáférhető lett a nagyközönség számára. A rendezvény hagyományává vált tudományos értekezések felolvasása Csépe munkásságáról és a vajdasági magyar irodalomról. Fehér Ferenc költő már a második találkozáson bejelentette a községit szintű Aranyeső vers- és prózamondó verseny kezdetét, amely az emléknaphoz hasonlóan a hasonló jellegű rendezvények élvonalába emelkedett. A kishegyesi könyvtár már abban az évben felvette Csépe Imre nevét. Az összejövetel rangját emeli az is, hogy minden évben itt adják át a könyvterjesztésért járó Csépe-díjat. Az már nem a rendezvény és a lelkes szervezők hibája, hogy a mind sivárabbá váló vajdasági tájon lassan nem lesz mit terjeszteni.

Az idők folyamán színvonalas képzőművészeti kiállításokkal, irodalmi és zenei eseményekkel gazdagodott az emléknapi műsora. Csordás Mihály 1982-ben könyvet jelentetett meg a Csépe-Emléknapi egy évtizedéről.

1981-ben írta a *Képes Ifjúság*: „...a szervezők az utóbbi években már nemcsak falujuk jeles fiára emlékeznek, de számon tartják irodalmunk kiemelkedő egyéniségeinek jelentős évfordulóit is. Így vált a rendezvény Kishegyes község és a jugoszláviai magyar irodalom közös ünnepévé.”³

Szabadkán nagy úrrá pótolt a Középkiskolások Művészeti Vetékedőjének körzeti versenyéből kilombosodott *Kosztolányi Napok* rendezvénye, amelyet Varga Lakatos Gizella magyar szakos tanár és egy buzgó kis csoport hívott életre az 1990-es évek elején. 1993-ban már gazdag programmal lépett a közönség elé: rangos tudományos tanácskozáson nem kisebb személyiségek tartottak előadást, mint Csoóri Sándor költő, a Magyarok Világszövetségének elnöke, Pomogáts Béla irodalomtörténész, a Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társaságának elnöke, Dévavári Zoltán, a neves Kosztolányi-kutató, Lazar Merkovics, a Kosztolányi-versek értő fordítója, Bosnyák István, a Jugoszláviai Magyar Művelődési Társaság elnöke... A rendezvénynek már a kezdet kezdetén sikerült magához vonzania a fiatalokat: a Kosztolányi Irodalmi Pályázaton, a versmondó versenyen és a játékos nyelvi vetékedőn nagy számban vettek részt.

Jellemző a jugoszláviai körülményekre, hogy a szabadkai, jelenleg Svetozar Marković nevű gimnázium nem egykori diákja, a város világirodalmi mércével is mérhető, legnagyobb fiának, Kosztolányi Dezsőnek nevét viseli, mi több, nemrég még a falán található a márványtáblát is megpróbálták kézigránáttal (!) felrobbantani.

Szólnunk kell ezen a helyen a kiváló vajdasági novellista, Szirmai Károly emlékének és irodalmi hagyatékának ápolásáról is: utódai és tisztelői felváltva jönnek össze Temerinben és Verbászon, ahol a *Szirmai-Emléknapi* keretében az arra legérdemesebb magyar, illetve szerbhorvát nyelvű vajdasági novelláskötet szerzőjének átnyújtják a Szirmai Károly Irodalmi Díjat.

1990 augusztusában Újvidéken megalakult a *Fehér Ferenc Könyvbarátok Köre*, azzal a céllal, hogy népszerűsítse az egyik legjelentősebb vajdasági magyar költőt, a nem sokkal korábban elhunyt Fehér Ferenc életművét, s hogy Doroszlón megszervezze a Fehér Ferenc-Emléknapokat. Ennek a kezdeményezésnek a keretében hozta létre 1993 nyarán egy nyugdíjas újságíró házaspár, Bada István és Johanna, művelődési életünk két lelkes embere a Majtényi Mihály és a Szenteleky Kornél Irodalmi Tábor általános iskolás gyerekek számára. A táborokban jeles vajdasági magyar írók és költők, egyetemi tanárok tartottak előadást.

„Hogyan lehet, hogyan kell a mai bomlott világban megőrizni az anyanyelvet, az anyanyelvű kultúrát, az irodalom iránti érdeklődést a diákgyerekek körében”, kérdezi Jung Károly költő és néprajzkutató, az irodalmi táborok egyik házigazdája, „vannak-e még olyanok ebben az elszegényedett tartományban, akik a körülmények ellenére is

³Dudás Károly: *Közös Ünnepeink. Képes Ifjúság*, 1981. szeptember 30.

igyekeznek megtenni minden megtehető, hogy a nyári kánikulában is égve maradjon nemzeti-nemzetiségi kultúránk mécsese?”⁴

„Tudom, hogy minden hiábavaló: a keresés, az élet, a halál, a hit, a vigasz, a holnap és a tovább”, írja halála előtt három esztendővel egyik levelében Szenteleky Kornél. „Jó volna menekülni ezektől a borzalmas ürességektől, asszonyom, de fáradt vagyok és még egy kicsit kíváncsi is, mint az a megkövült eb Pompeiben, aki kandi szemmel nézett bele a lávába, valószínűleg arra gondolt, hogy hátha a láva megkíméli őt, talán megáll előtte...”

Abban, hogy a délvidéki magyarság mindmáig megőrizte ezeket a sziváci, kishegyesi, kanizsai, szabadkai, újvidéki, temerini, verbászi zarándokhelyeit, s rendszeresen elviszi a kis- és középiskolásokat irodalmi bölcső- és emlékhelyeire, kultúrája ünnepeire, abban, hogy a mostani írástudók igyekezetét és feladatvállalását saját, áldozatokra is kötelező örökségüknek fogják fel ugyanezek a fiatalok, megvan annak az esélye is, hogy valami csoda folytán megáll a délvidéki magyarság előtt a Szenteleky emlegette láva.

⁴Jung Károly: Irodalomról, lehetetlen időben. Magyar Szó, 1993. augusztus 14.